

Félags- og húsnæðismálaráðuneytið

Reykjavík, 20. október 2026

Tilv. GEV: 26100063

Tilv. FRN: S-194/2026

Efni: Umsögn Gæða- og eftirlitsstofnunar velferðarmála (GEV) við drög að frumvarpi til laga um breytingar á lögum um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir nr. 38/2018 (ýmsar breytingar), sbr. mál nr. 194/2026.

I. Almennt um drög félags- og húsnæðismálaráðuneytisins (FRN) að frumvarpi til laga um breytingar á lögum nr. 38/2018.

Vísað er til máls nr. S-194/2026 sem birt hefur verið í samráðsgátt stjórnvalda og varðar drög FRN að frumvarpi til laga um breytingu á lögum nr. 38/2018, um þjónustu við fatlaða fólk með langvarandi stuðningsþarfir. GEV fagnar því að lögin hafi verið tekin til endurskoðunar. Af frumvarpsdrögunum má sjá að eitt af markmiðum laganna er að tryggja og auka gæði, jafnræði og stöðugleika í þjónustu við fatlað fólk. Önnur markmið sem tilgreind eru í greinargerð með frumvarpsdrögunum eru að styrkja réttindi og sjálfsákvörðunarrétt fatlaðs fólks í húsnæðismálum, efla réttindi fatlaðra barna og fjölskyldna þeirra með þjónustu í nærumhverfi sem og að bæta stjórnsýsluna, m.a. með því að samræma hæfisskilyrði starfsfólks og rekstrarleyfisveitingar að barnaverndarlögum og tryggja virkara samráð við notendur og hagsmunasamtök fatlaðs fólks. Telur GEV frumvarpið því fela í sér mikla réttarbót hvað það varðar.

GEV tekur ekki afstöðu til einstakra atriða í drögum að frumvarpi annarra en þeirra sem kunna að varða lögbundin verkefni stofnunarinnar skv. lögum nr. 88/2021, um Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála (lög um GEV).

II. Athugasemdir GEV við frumvarpsdrögin.

1. Sérhæfð vistun fatlaðra barna utan heimilis

Í 7. gr. frumvarpsdraganna, sem varðar endurskoðun á 13. gr. laganna, er í 4. mgr. kveðið á um þá afdráttarlausu meginreglu að þjónusta sem veitt er utan heimilis barns eða í sérhæfðri vistun eingöngu fyrir fötluð börn, svo sem vistun í skammtímadvöl, stuðningsfjölskyldur eða sértæk aðgreind frístundaheimili, megi aldrei vera fyrsta boð þjónustuaðila. Lagt er til að lögfest verði sú krafa að stjórnvöld verði fyrst að kanna og fullreyna allar mögulegar leiðir til að veita barninu og fjölskyldunni nauðsynlegan stuðning inn á eigið heimili og í nærumhverfi. Vistun utan heimilis skuli aðeins standa til boða ef sýnt er fram á að þjónusta heima fyrir dugi ekki til að mæta þörfum barnsins.

Að mati GEV er mikilvægt að lögfesta kröfu um að fullkanna verði aðra mögulegar leiðir til að veita barni og fjölskyldu þess stuðning inn á eigin heimili og í nærumhverfi áður en tekin er ákvörðun um að vista það utan heimilis. Stofnunin bendir á að í kvörtunarmálum, sem borist hafa GEV og leyst hefur verið úr á grundvelli 17. gr. laga um GEV, hefur reynt á þetta tiltekna atriði. Í þeim málum hefur kvörtunarefnið, og ágreiningur eftir atvikum snúist um það, hvort fullnægjandi stuðningur hafi verið veittur inn á heimili fatlaðs barns og hvort ástæða hafi verið til að grípa fyrir til þess úrræðis að vista barnið utan heimilis. Við mat á því hvort sýnt hafi verið fram á af hálfu þjónustuveitanda að fullreynt hafi verið að veita fullnægjandi þjónustu og stuðning á heimili barnsins og í nærumhverfi þess telur GEV því brýnt að fyrir liggi gögn og rökstuðningur þjónustuveitanda þar að lútandi. Að öðrum kosti geti verið erfitt að leggja mat á hvort tilefni hafi verið til að grípa fyrir inn í og vista barn utan heimilis.

2. *Skilyrði rekstrarleyfis stuðningsfjölskyldu á grundvelli laga nr. 38/2018*

Í 9. gr. frumvarpsdraganna er lögð til breyting á 26. gr. laga nr. 38/2018, um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir. Tekið er fram að þessi breyting sé gerð í kjölfar ábendinga frá GEV. Breytingin felur í sér að fortakslaust ráðningarbann og bann við útgáfu rekstrarleyfa vegna brota gegn 211. og 218. gr. almennra hegningarlaga (m.a. líkamsárásir) er felld brott til samræmis við ákvæði barnaverndarlaga þannig að það sæti fremur einstaklingsbundnu faglegu mati. Fortakslaust bann muni þó áfram gilda um kynferðisbrot.

GEV fagnar því að ábendingum stofnunarinnar, hvað þetta atriði varðar, hafi leitt til tillögu um framangreinda breytingu á 26. gr. en breytingin leiðir til betra samræmis í vinnslu umsókna um rekstrarleyfi stuðningsfjölskyldna og þeirra skilyrða sem uppfylla þarf af hálfu umsækjanda, óháð því hvort umsókn byggir á lögum nr. 38/2018 eða barnaverndarlögum nr. 80/2002.

Í þessu sambandi bendir GEV einnig á að reglugerð um stuðningsfjölskyldur, sem kveðið er á um í 2. mgr. 15. gr. laga nr. 38/2018, hefur ekki enn verið sett og því eru ekki að finna leiðbeiningar um það hvaða skilyrði stuðningsfjölskylda, sem veitir stuðning á grundvelli laga nr. 38/2018, verði að uppfylla áður en leyfi er útgefið af stofnuninni. Þá vísar GEV enn fremur til þess að ekki er gerð krafa um að umsækjendur í sambúð eða hjónabandi sækji um rekstrarleyfi saman í lögum nr. 38/2018, líkt og krafa er gerð um samkvæmt reglugerð nr. 652/2004, um úrræði á ábyrgð sveitarfélaga samkvæmt ákvæðum barnaverndarlaga.

3. *Skráningar á þjónustu*

Í 10. gr. frumvarpsdraganna er vísað til þess að stað 29. gr. núgildandi laga komi nýr kafli: VI. Kafli A er varðar meðferð upplýsinga með fjórum nýjum greinum, 29. gr. og 29. gr. a-c.

Samkvæmt 29. gr. er þjónustuaðila skylt að skrá upplýsingar um þá þjónustu sem hann veitir notanda samkvæmt lögnum. Skyldan tekur til þjónustunnar í heild sem og einstakra þjónustupátta, skv. nánari fyrirmælum útgefnum af ráðuneytinu. Vinnsla skv. 1. mgr. nefnist samræmd grunnskráning í félagsþjónustu og er tilgangur hennar tvíþættur:

a) Að tryggja að notendur félagsþjónustu geti virkjað rétt sinn til þjónustupátta skv. lögnum.

b) Að tryggja að þjónusta skv. lögunum sé samþætt annarri velferðarþjónustu í þágu einstaklings og að jafnræðis sé gætt við skipulag og framkvæmd. Þágu einstaklings og að jafnræðis sé gætt við skipulag og framkvæmd. Þjónustuaðili ber ábyrgð á að tryggja að umsýslukerfi sem hann nýtir til skráningar í ofangreindum tilgangi geti miðlað skráðum upplýsingum með samhæfðum hætti í gegnum þjónustugátt til annarra opinberra aðila sem þurfa aðgang að slíkum upplýsingum til þess að sinna sínum lögbundnu verkefnum og inn í miðlæga skrá.

GEV fagnar því að þjónustuveitendum verði gert skylt að skrá upplýsingar um veitta þjónustu með samræmdum og stöðluðum hætti og telur ljóst að það muni auðvelda eftirlit stofnunarinnar, bæði í tengslum við frumkvæðisathuganir, sbr. 14. gr. laga um GEV, sem og við rannsóknir á alvarlegum óvæntum atvikum sem hafa átt sér stað í þjónustu við fatlað fólk, sbr. 12. gr. sömu laga. GEV hefur tekið eftir því við vinnslu mála að skráning getur verið brotakennd og mis áreiðanleg eftir þjónustuveitendum og þannig leitt til ónákvæmra eða óstaðfesta upplýsinga. Það er mat stofnunarinnar að skylda til grunnskráningar geti leitt til fækkunar á alvarlegum óvæntum atvikum og bætt gæði og öryggi notenda.

4. Önnur atriði

Í 2. mgr. 30. gr. laga nr. 38/2018 kveður svo á um að þegar ákvörðun um þjónustu er tekin skuli hún byggð á heildarsýn og einstaklingsbundnu mati á þörfum þess sem um hana sækir og skuli ákvörðun tekin í samráði við umsækjanda. GEV bendir á að við vinnslu kvörtunarmála, sem unnin eru á grundvelli 17. gr. laga um GEV, hefur komið í ljós þörf fyrir sambærilegu ákvæði varðandi framkvæmd þjónustu við fatlaða einstaklinga, t.d. við veitingu þjónustu í búsetukjarna fyrir fullorðið fatlað fólk, en ljóst er að framangreint ákvæði 2. mgr. 30. gr. lýtur eingöngu að ákvörðun um þá þjónustu sem fatlaður einstaklingur sækir um hjá viðkomandi sveitarfélagi. GEV taldi rétt að koma þessu atriði á framfæri.

Virðingarfyllst,
f.h. Gæða- og eftirlitsstofnunar velferðarmála,

Herdís Gunnarsdóttir forstjóri.

Vinnsla umsagnar: Umsögn þessi var unnin af yfirlögfræðingi og sérfræðingum GEV í fagteymi félagsþjónustu.